

Megnyitó beszéd

A roma test politikája II. – A vágyak archívuma

Gallery8, Budapest, 2015. április 8.

Szeretettel köszöntök mindenkit a Gallery8 *A vágyak archívuma* című kiállításán, mely A roma test politikája programsorozat második eseménye.

Gratulálok az itt álló művészeknek, akiket személyesen is köszöntök, Lada Gaziovát, Bukta Imrét és Nemes Csabát. (Selma Selman Szarajevóban, Tamara Moyzes Prágában állít ki a mai napon, így nem tudnak itt a Gallery8-ban ünnepelni.)

Megtiszteltetés, hogy velünk ünneplik a Nemzetközi Roma Napot! Mi itt a Gallery8-ban ilyenkor aranszínű kokárdát tűzünk a gallérunkra, mert, ahogy Péli Tamás mondta, nekünk romáknak két pántlika díszíti a homlokunkat, az egyik a magyar, piros-fehér-zöld, a másik pedig az arany színű, amely romaságunk szimbóluma.

A magyarországi közgyűjtemények roma tárgyú fotóarchívumaiban kutatva elképesztő számban találunk a gyűjtők különböző fantáziáit beteljesítő, sokszor egészen beteges, néha pedig egyszerűen helytelen és bántó romaábrázolásokat. A Gallery8 kiállításában ezeket a – tulajdonképpen lekicsinyített – fotókat csak nagyító alatt tudjuk megtekinteni. Ez a provokatív kuratori döntés azonban nem egyszerű játék, vagy spontán, esetleg öncélú dekoráció, hanem a megfigyelés aktusát kiemelő gesztus, amelynek hatására mi látogatók voyeurökké válunk.

Ebben a konstrukcióban a nagyítók nem csak a képrészleteket, hanem a tekintet jelentőségét és mibenlétét nagyítják fel. Kukkolásunk eredményeképp rengeteg kérdést – és bennem személyesen mély felháborodást is – kiváltó képrészletre lelünk. A pornográfia határát súroló amatőr etnográfus képét; a roma családot, amelynek még a kutyája is pózol az etnográfus kamerája előtt; műteremben beállított antik és rurális hatású romaportrét az 50-es évekből; medvetáncoltató, sátor előtt imádkozó, műteremben vigyorgó fura figurákat; melleket; a nem-roma etnográfus szerint túlkoros gyereket szoptató vagy gyermeke fejében tetvet kereső anyát. A feliratokból pedig kiderül, hogy kulturális örökségünk, múltunk és őseink képei olyan archívumokban nyugszanak, amelyek kizárólag a gyűjtők és folkloristák neveit regisztrálják.

A kiállítás leleplezi azt a vágyunkat, hogy a modelleket azonosítsuk, megszólaltassuk, a képek készítésének, tárolásának és bemutatásának problematikus mivoltáról gondolkodhassunk. Talán megtehetjük ezt közösen a Néprajzi Múzeummal, amelynek ezúton is köszönjük, hogy a képeket a Gallery8 rendelkezésére bocsátotta.

Tamara Moyzes *Etnológiai Múzeum* című triptichonja az osztrák amatőr etnográfus roma lányok sorát bemutató képéből indul ki. A kép készítésének, környezetének jellegzetességeiről fantáziál képmontážsaiban. A specifikusan fehér nudista hagyományt állítja a roma lányok sora mellé: a fehér lányok sora meglepően transzparens, átlátszó, stigma nélküli és „normális marad” a sötét bőrű, kacérnak, könnyűvérűnek, de minimum elérhetőnek tűnő roma lányok sora mellett. Talán kényszerítették őket a kép elkészítésére, mint ahogy azt a második kép sugallja. A harmadik kép humorral működő összeállítása, ahol paparazzik veszik körül a lányokat, az elsőhöz hasonlóan a fehér női test kultúrájának magától érthető normalitására hívja fel figyelmünket.

Selma Selman a boszorkány stigmáját magán viselő, átkot és áldást ontó, jós és látó képességekkel megáldott roma nő sztereotípiáját használja videómunkájához. A videó olyan erőteljes érzelmeket ébreszt nézőjében, amelyek aztán arra ösztönzik, hogy az elsődleges szégyenérzet után, a belénk kódolt sztereotípiák és előítéletek felülvizsgálatába és kiirtásába kezdjen.

Bukta Imre „Régi almáskertje” az etnográfiai fotók között kiállított *Almavigyázók* című fotóra reflektál, melynek leltári lapján az a jegyzet olvasható, hogy “Leányok is őrzik az érő almát, mert nagyon lopják, különösen a cigányok. Éjszaka a boglyába vajt kunyhóban hál”. Bukta Imre ceruza- és akvarellrajzán nincs jegyzet. A Mezőszemerén, a művész otthonában készült absztrahált rajzon béke van. A mű láttán nosztalgiát érzünk az etnikai feszültségtől mentes, vagy mentesebb, a munka elvégzése érdekében együttműködő, békés közösségek múltja iránt.

Lada Gaziova csoportképe az első nagyító alatt megtekinthető roma csoportképet írja át olajfestményén. A homályos körvonalú, elsősorban a szemeket hangsúlyozó, az alakokat sötét foltokba burkoló megfogalmazás összemosza a sérülékeny csoportok – például a muzulmánok, feketék – és a romák közötti különbségeket.

Nemes Csaba Divald Kornél színes nyomatából indul ki, *Ki szerepel itt?* című két panelből álló alkotásán. Divald színes nyomatait az 1910-es évektől kezdve több évtizeden keresztül képeslapok formájában árusították Magyarországon.

Antikváriumokban ma is találunk a Divald műterem képeslapjaiból és nyomataiból. Nemes első paneljén óriási alázattal és a részletek iránti feszült figyelemmel festi újra a nyomatot. Mintha a témával és az előzményekkel való ismerkedéshez használná az újrafestés művészi, performatív aktusát. A második panel melyen szintén sátorral kiegészített magyar, nyári életképet látunk, a belénk vésődött mintákat rendezi újra, hogy felfedje, hogyan jelölik ki a színek, a meztelenség, az öltözékek és a kiegészítők a kognitív tudatunkba égett – s valójában bizony nem is létező - ikonikus „romát”.

Az így dekonstruált „nagy” történeti archívumot fiatal roma értelmiségiek családi archívumainak kutatása, azaz a szubjektív archívumok jellegzetességeit feltáró különleges közösségi projekt egészíti ki. Az önkéntes szereplők olyan érdekes kérdésekre válaszolnak, mint hogy melyik az első kép, amelyen már tudták, hogy romák. Vagy hogy melyik képen a legsötétebb a bőrük? Melyek a legrégebbi képek a családi archívumukban?

A megzavart és meghaladott többségi képek a személyes történetekkel kiegészülve alkotják a jelenkori roma „vágyak archívumát”, amelyekben a romák természetesen, méltóságukban teljes emberi lényként jelenhetnek meg.

Még három dolgot szeretnék gyorsan bejelenteni:

- Köszönet Bak Árpádnak, Balogh Tibornak és a Gallery8 önkénteseinek munkájukért a kiállítás létrehozásában.
- Lada Gaziova a Visegrád Artists Residency Program keretében a Gallery8 rezidens művésze 2015. június 30-ig.
- Most pedig felkérem Molnár Pétert, slammert, és szólásszabadság kutatót slam poetry előadása megtrátására, ami után mindenkit szeretettel invitálunk a frissítőre.

Junghaus Tímea